

SZABÓ EMESE ZSÓKA

Identitásról és előítéletről

Murányi István: *Identitás és előítélet*,
Új Mandátum Könyvkiadó, Budapest, 2006

Hogyan jelenik meg ma a társadalomban az identitás és előítélet kapcsolata? Hol kapcsolódik össze ez a két fogalom? Egyáltalán: mit jelentenek ezek az egyén számára, egy közösségen belül? Létrejöttükben mely tényezők hatnak ránk? Mik lennének ezek nélkül, és mik vagyunk ezekkel, mi, emberek?

Murányi István könyve egy hosszú és igen összetett szociológiai kutatás eredményeként tárgyalja ezen kérdéseket a fiatalság körében, a rendszerváltást követő években. Ez egy konfliktusokkal sűrűn átszőtt időszak, amikor új értelmet kapnak korábbi fogalmaink, kötődéseink. A mi-tudat újjászülése, a bizonytalan nemzeti identitás az, amely ekkor ellenszenvet kreált a csoportba nem tartozókkal szemben. A közösség magatartásában erőteljesen megjelent a „más” kirekesztése, elkülönítése. Ezen elkülönülés révén határozza meg magát új közegében, tehát megjelenik az „az vagyok, ami nem más” filozófiai jellegű meghatározás. Erről van tehát szó, amikor az identitás és az előítélet összekapcsolódásáról beszélünk. Az, hogy ez az identitásválság hogyan csapódott, csapódik le a tizenévesek magatartásformáiban – milyen utakat jár be, és milyen formákat ölt – az egyén szintjén, a kutatás fő kérdése volt. A könyv ezek fényében tehát tulajdonképpen két kérdésre igyekszik választ adni:

– *Milyen főbb vonásai vannak a tizenéves fiatalok nemzeti identitásának és előítéletes gondolkodásának a rendszerváltozást követő időszakban?*

– *Milyen kapcsolat van a nemzeti identitás, az előítéletesség és a fiatalok szociokulturális jellemzői között?* (Murányi, 2006: 34)

A kutatás során olyan változók kerültek górcső alá, amelyek szocializációs szerepét már több ifjúságkutatás igazolta, és a feldolgozott adatbázisok többségében előfordulnak. A könyv részletesen ismerteti a mintavétel szempontjait is. A teljesség igénye nélkül ezek röviden a következők:

A vizsgálatok során a 10–25 éves korcsoportot szolgált mintául. A kutatások közül öt középiskolások, kettő az általános iskola felsőbb osztályában tanulók, míg másik két kutatás főiskolások és egyetemisták körében készült. Továbbá két másik felmérés készült 10–17 évesek, illetve 14–18 évesek („Szolnoki fiatalok kutatás” részeként) vizsgálatával is. Területi szempont alapján csoportosítva: országos mintán két, az ország különböző városaiban öt, az ország keleti régiójában pedig négy vizsgálat készült. A mintavétel során szempont volt a nemek közel azonos aránya, valamint a felekezeti megoszlást reprezentáló valószínűségi kiválasztás.

A szerkesztés logikusan, jól felépítetten, lépésről lépésre viszi közelebb az olvasót a problémakör megismeréséhez, átlátásához.

– Az *első rész* a korábban ebben a témában megjelent munkákat ismerteti, kiemelve azon vonásokat, melyek a jelen kutatás alapjait adják, és azon hiányosságokat, amelyek pótlására vállalkozva született meg e mű. Megtudhatjuk, hogy az eddigi eredmények alapján milyen kapcsolat áll fenn a vizsgált szegmensek, mint a politikai szocializáció alkotóelemei – például identitás és vallásosság – között a rendszerváltás előtt és azt követően; és ezen tudás a későbbiekben segít minket az önálló véleményalkotásban.

– A *második részben* a nemzeti identitás és az előítélet fogalmával ismerkedhetünk meg úgy, ahogyan azt Murányi István a kutatása során értelmezi. Ez alapján szociálpszichológiai, szocializációs és politológiai szempontból határozza meg az azonosságtudatot, és hangsúlyozza a különbséget a „polgári/állam nemzet” és a „kultúr/etnikai nemzet” mint eltérő fejlődési típus között. Az érme másik oldalaként foglalkozik a csoportok közötti megkülönböztetés alapjairól, kialakulásáról, és ezen a ponton kapcsolja össze e két címben szereplő fogalmat.

– Ezekre az alapokra építkezve a *harmadik részben* megismerhetjük a kutatás célkitűzéseit, a vizsgált változócsoportokat (1. *individuális jellemzőkre*, 2. *a családra mint szocializációs közegre* vonatkozó ágensek) és a mintavétel szempontjait.

– A *negyedik részben* a vizsgált csoportok előítéletesség-mérésének eredményét követhetjük nyomon a bevándorlókkal, a többség által deviánsnak, fogyatékosnak tartott csoportokkal, valamint a romákkal és zsidókkal szemben. Megtudhatjuk, hogy a különböző előítéletesség-csoportok milyen összefüggésben állnak például az életkorral, nemmel, vallásossággal stb. a különböző kutatott csoportok esetében.

– A nemzeti identitás, annak fejlődése és típusai miként jellemzik a mai magyar ifjúságot? Egy fiatal mely identitás-jegyek alapján illeszti be magát egy adott nemzetbe, és milyen szempontok alapján különíti el másokat egy másik, kisebbségi csoportba? Milyen nemzet-fogalommal rendelkezik? Ezekkel a kérdésekkel foglalkozik az *ötödik rész*, ugyancsak bemutatva e kérdéskör eredményeit az egyes vizsgált csoportok és változók estében, különös tekintettel a nemzeti hovatartozás és a demokratikus attitűdök közötti kapcsolat bemutatására.

– Miután az olvasó megismeri saját társadalmi fiataljainak hazájukhoz, nemzetükhöz fűződő viszonyát, kirekesztő magatartását és annak variánsait, már éppen elegendő tudással rendelkezik ahhoz, hogy kellő rálátással rendelkezzen a problémára az összefüggések vizsgálatához. Erre épít az író a *hatodik részben*, amikor is a már megismert identitás-típusok és előítélet-típusok közötti kapcsolat bemutatásával mintegy összefogja az eddigi részleteket és egységként, kerek egészként tárulhat az olvasó elé a mozaikok sokasága egyetlen képet alkotva.

– A tanulságok levonása a *hetedik részben* található. Itt a különböző szocio-kulturális tényezők szerepét láthatjuk, levonva a végső következtetéseket, és ez által bizonyos eredményeket mint tényeket mutatva fel. Ebben a fejezetben a vallásosság szerepe kiemelt helyet kap, mint olyan

KÖNYVEKRŐL, FOLYÓIRATOKRÓL

jellemző, melynek vizsgálata nagy körültekintést igényel. Előkerül emellett egy új értelmezésmód: az *előítéletesség mint életforma* gondolata.

A könyv a társadalom fiatal rétegének nemzetéhez fűződő viszonyát, illetve a másságot kirekesztő magatartását különböző csoportokba sorolva a maga valóságában tárja az olvasó elé. Ennek során kiderül, a kirekesztő magatartás elsősorban azon fiatalokra jellemző, akik szocio-kulturális szempontból hátrányos környezetben élnek. Továbbá az is kiderül, a különböző típusok kialakulását az „attitűd jellegű változók” (Murányi, 2006: 157.) (ilyenek például a vallásosság vagy a szülő kirekesztő magatartása) nagyobb mértékben befolyásolják, mint a szocio-kulturális tényezők. Ezek a fiatalok szocializációjára ható tényezők a rendszerváltást követő időszakban eltérő súllyal vannak jelen a magyar társadalomban. A megoldást a könyv ugyancsak tárgyalja, de csak átfogó jelleggel, nem térve ki a folyamat konkrét mozzanataira. Ez alapján Murányi szerint alapvetően a politikai kultúra átalakítására van szükség, mégpedig egy olyan komplex, az egész szocializációs hatásrendszerre és társadalomra kiterjedő stratégiával, amely nem jelentene direkt átalakítást. S bár a változásért a szocializációs ágensek sokat tehetnek, a politikai rendszer egészének hatása lehetne döntő, ám ez csak korlátozott hatékonysággal rendelkezik, melynek okát az író hazánk demokratikus intézményeinek torzulásaiban látja. Ezen problémakör részletezésébe ugyancsak nem bonyolódik bele, mint írja, „ez már egy másik kötet témája” (Murányi, 2006: 158.).

A kérdéskör tehát ezen kutatással, illetve könyvvel koránt sincs lezárva, rejt még magában olyan feltáratlan részleteket, melyek közelebb visznek a megismerés teljességéhez. A könyv önmagában is igen értékes, sokat tudhatunk meg általa társadalmunkról, rólunk, magyarokról, mindenféle szépítés és idill nélkül, pusztán a valóság feltárásával. Ajánlom így ezt a könyvet minden társadalmunk iránt érdeklődőnek, tisztán látóknak, vagy arra törekvőknek.